

על "הו!" 11

בגיליון הנוכחי החלטנו לחרוג מהקו הרגיל של "הו!": אם בעשרת הגיליונות הראשונים התפרסמו יצירות בז'אנרים שונים – שירה, פרוזה, מסות ופה ושם גם מחזות – הרי שהפעם אנחנו מקדישים את החוברת כולה לתחום אחד: מחזות – במקור ובתרגום.

מה שהנחה אותנו בבחירת המחזות וקטעי המחזות הרואים אור בגיליון הזה הוא בראש וראשונה איכותן הספרותית של היצירות, ולא דווקא ערכן כחומר גלם טקסטואלי להצגות תאטרון (אף שאין כמובן סתירה הכרחית בין שתי אמות המידה האלה). זאת מתוך רצון לעודד את היצירה התאטרונית כז'אנר ספרותי ולהחזיר את המחזאות הישראלית העכשווית לתודעה של קוראי הספרות, אחרי שנים של היעדר. אם אגב כך יועלו היצירות המתפרסמות כאן או חלק מהן על במות התאטרון, נראה בזה תוצאת לוואי משמחת, אך מטרתנו היא בעיקרה ספרותית, וחשוב לנו שהמחזות שבכתב העת יהיו קודם כול יצירות ספרותיות היכולות להיקרא גם במנותק מכל הפקה בימתית.

התאטרון הישראלי סופג בשנים האחרונות ביקורת נוקבת, המכוונת ברובה לתאטראות הרפרטוראריים, שנאלצים להתאים את עצמם לטעמים של קהלים רחבים, לעתים קרובות על חשבון העומק, התעוזה והאיכות האמנותית. המחזאות הישראלית אף היא מקרטעת בעשורים האחרונים, ודומה שהיא מתקשה לנסוק. אכן, מאז ימיהם של חנוך לוין ונסים אלוני לא קמו אצלנו מחזאים בעלי שיעור קומה דומה, ומעטים מאוד הם המחזות הישראליים הרואים אור ברפוס ונקראים כטקסטים כתובים. פער גדול מתמיד ניכר כיום בין העושר, המגוון והאיכות של יצירות הפרוזה והשירה שנכתבות כאן, לבין הכתיבה לתאטרון, שפרט לחריגים מעטים אינה מצליחה לחדש ואינה מצליחה לשוב ולתפוס מקום משמעותי בתרבות הישראלית. לבחינת מצבה של המחזאות הישראלית ב-2015 ולהרהורים עליה מוקדשת מסת הפתיחה של הגיליון – "המחזאי וסקילת ההמון", מאת הבמאית ואשת התאטרון אופירה הניג.

כסיועו של רועי חן, דרמטורג הבית של תאטרון גשר (שבכובעיו האחרים הוא גם סופר ומתרגם, המשתתף ב"הו!" מגיליונו הראשון), פנינו תחילה לכמה מחזאות ומחזאים פעילים, מהם ותיקים ומוכרים ומהם צעירים ומוכרים פחות, שביצירתם מצאנו עניין ספרותי מיוחד, וביקשנו מכל אחד מהם שישלח מחזה פרי עטו שכבר עלה על הבמה אך לא ראה אור בספר. מן המחזות הללו בחרנו לפרסום קטעים שיכולים להיקרא בנפרד מהמחזה כולו (שהרי מחזות שלמים אי-אפשר לפרסם בהיקף הנתון של כתב העת). בגיליון שלפניכם כללנו קטעים נבחרים ממחזות של גלעד עברון, עודד ליפשיץ, ננו שבתאי (משוררת ומחזאית המשתתפת בקביעות ב"הו!"), אך זוהי הפעם הראשונה שמתפרסמת בכתב העת יצירה תאטרונית פרי עטה, יונתן לוי (עם ליאור ווטרמן), ג'ייסון דנינו הולט, אלדד כהן, אריאל ברונו ורועי חן. כמו כן מתפרסמים בגיליון קטעים ממחזות חדשים שעדיין לא עלו על במות התאטרון, מאת עינת יקיר (המוכרת בעיקר ככותבת פרוזה, אך בקרוב יראה אור ספר מחזות שכתבה), יוסף בר-יוסף (חתן פרס ישראל לתאטרון לשנת 1993), שהרה בלאו (סופרת שלאחרונה התנסתה בכתיבה לתאטרון, בהצגת היחיד "ותכתוב", שבה היא גם משחקת) ומתן חרמוני (אף הוא משתתף ותיק ב"הו!"), המפרסם הפעם קטע מגרסה תאטרונית לספרו המצליח "היברו פבלישינג קומפני".

במקביל, פנינו לצורך הגיליון בקול קורא לסופרים/ות ומשוררים/ות שעד כה לא פרסמו (ובחלק מהמקרים גם לא כתבו) מחזות, בבקשה שישלחו מחזות פרי עטם. כוונתנו היתה

לעניין יוצרים מנוסים האמונים על כתיבה ב'אנר מסוים להתנסות גם בכתיבה מחזאית, וכך להעשיר את היצירה התאטרונית הישראלית בכוחות חדשים של כותבים רבי כישרון. מכל אחד מהכותבים ביקשנו שישלח מחזה קצר, לא יותר מעשרה עמודים, אך לא הטלנו כל מגבלות על הצורה התאטרונית. ואכן, חלק מהכותבים בחרו לשלוח מונודרמות או דיאלוגים דרמטיים, בעוד אחרים שלחו מחזות קצרים רבי משתתפים ומרובי קולות. עם היוצרים שנענו לאתגר נמנים המשוררים סיון בסקין ועומר ולדמן – שניהם משתתפים ותיקים ב"הו!" – וכן הסופרים ראובן נמדר (חתן פרס ספיר ל-2015 על ספרו "הבית אשר נחרב"), משה סקאל, רנה ורביץ, דרור בורשטיין, דורית שילה ושירה פנקס.

את הגיליון חותמות שתי פנינים נדירות מאוצר הספרות העברית, הרואות אור לראשונה: "זה האיש" מאת עמוס קינן – רצף של חמש שיחות פרודיות, על גבול הנונסוס, שהוגדרו על ידי המחבר כ"מחזה בלי מערכה"; וכן "דרמה סינית קטנה" מאת לאה גולדברג (בשם העט "עדה גרנית"), מחזה זעיר שנכתב ב-1951 כמענה פרודי לפולמוס שפרץ בין המשוררת לבין מבקר התאטרון של העיתון "דבר" (את המחזה הנשכח הזה מצא גרעון טיקוצקי, שאף הקדים לו מבוא המבאר את הרקע לפרסום).

את פרק התרגום בגיליון פותח מדור-זוטא המוקדש למחזאות רוסית. רועי חן, שבחר את קטעי המחזות ותרגם אותם, כלל במבחר יצירות דרמה מרכזיות של ארבעה כותבים שאינם מוכרים דווקא כמחזאים – המשוררים אלכסנדר פושקין ומיכאיל ל'מנוטוב, שתי דמויות המפתח ב"תור הזהב" של השירה הרוסית במאה התשע-עשרה, והסופרים בני המאה העשרים דניאל ח'ארמס ומיכאיל בולגקוב. במבחר כלול קטע מ"האביר הקמץ" של פושקין, מתוך "הטרגדיות הקטנות" המהוללות שלו, שתורגמו בעבר על ידי אברהם שלונסקי. רועי חן הפליא לתרגם את היצירה ללשון תאטרון עברית חיה ואפקטיבית, תוך שמירה מוקפדת על המשקל השירי; כך גם בקטע מתוך הדרמה בחרוזים "נשף המסכות" של ל'מנוטוב, שהיא קלאסיקה של ביקורת חברתית נוקבת, המכוונת את ח'ציה בעיקר אל האצולה הפטרבורגית בת התקופה; שונים לחלוטין הם שלושת המחזות הקצרצרים של ח'ארמס – שלושה קטעי אבסורד שהם ביטוי אופייני לרוח האוונגארד הכמו-סוריאליסטית של הסאטיריקן החשוב הזה, שמצא את מותו בכלא הסטליניסטי ב-1942; ואילו "באטום", מחזה שכתב בולגקוב על נעוריו של סטלין בעיר הגיאורגית באטום (כיום: באטומי) הוא מקרה-מבחן נדיר של מפגש מציאותי וספרותי בין אמן לרודן. שכן, סטלין עצמו הזמין את המחזה על חייו ממחבר "האמן ומרגריטה", נכח כצופה יחיד בהצגת הבכורה שלו ואף סמך עליו את ידיו, אך לאחר מכן אסר על העלאתה של ההצגה בפומבי. נציין כי למפגש הרה גורל זה בין האמנות לשררה מוקדש גם הקטע "בולגקוב וסטלין" מאת גלעד עברון (מתוך המחזה "ברוך לטיפזה"), המתפרסם לראשונה בגיליון הנוכחי.

עוד בתרגום: מחזה נעורים קצר של ברטולט ברכט – "התנ"ך" – הרואה אור לראשונה בעברית, בתרגומו של יונתן שאבי; "הטיול של באסטר קיטון" מאת פדריקו גרסייה לורקה – "דיאלוג מצולם", כהגדרת המחזאי, שבמרכזו שחקן הראינוע המפורסם בעל פני האבן (עברית: הילה אהרון בריק); "קנאתה האחת של אָמֶר", מחזה פיוטי קצר מאת המשורר האירי הגדול ויליאם בטלר ייטס, המפליא לשלב בין תמטיקה השאולה מן המיתולוגיה האירית הקדומה לבין נימה מודרניסטית עניינית וכמו-נזירית, המושפעת מתאטרון נו היפני (מאנגלית: יותם בנשלום); סיפור קצר מאת המשורר היידי איציק מאנגר על שעותיו

האחרונות של אברהם גולדפאדן (1840-1908), אבי התאטרון היהודי המודרני, שהקים ב-1876 תאטרון יידיש מקצועי בעיר יאס שברומניה, וחיבר והעלה מחזות רבים, וביניהם "המכשפה", "שולמית" ו"שני קונילמל" (מיידיש: בני מר); וכן קטע קצר מ"טרגדיית הנוקם" של תומס מידלטון, בן דורו של ויליאם שקספיר באנגליה האליזבתנית – מחזה סרקסטי, מריר ומלא הומור שחור, בתרגומו של דורי פרנס.

פרנס, מבכירי מתרגמי התאטרון בישראל כיום ומשתתף קבוע ב"הו!", תרם את חלקו גם להשוואת התרגומים הכלולה בגיליון: ארבע גרסאות שונות ל"סצנת הנשיקה" הנודעת מתוך "סיראנו דה ברז'ראק" של אדמוֹן רוסטאן מ-1897. לצד תרגומו של דורי פרנס מתפרסמים תרגומיהם של זאב ז'בוטינסקי, שקטע זה שב וממחיש את כישורו האדיר כמתרגם שירה ודרמה, ושל המשוררים יונתן רטוש וט' כרמי – איש איש ודורו, איש איש וסגנונו.

בגיליון 11 של "הו!" אנחנו יוצאים לדרך חדשה – החל בגיליון זה "הו!" רואה אור באופן עצמאי, ללא גיבוי טכני או כספי של מו"ל. מבחינת כתב העת זוהי הרפתקה חדשה ורבת אתגרים. אנחנו מקווים שבזכות קהל הקוראים הנאמן שמלווה את "הו!" מאז צאתו לראשונה ב-2005 ועד היום, נצליח לנווט בים הסוער של שוק הספרים הישראלי ולהמשיך למלא תפקיד מרכזי בספרות העברית העכשווית גם בדרךנו העצמאית.

זאת הזדמנות מצוינת להודות לאנשי הוצאת אחוזת בית שליוו את כתב העת מראשיתו והוציאו את עשרת גיליונותיו הראשונים, ובראש וראשונה לשׂרְי גוטמן, המו"לית והמייסדת של ההוצאה.

תודתנו נתונה לפרופ' אברהם נוברשטרן, מנהל בית שלום עליכם בתל אביב, ולרוזלין דרעי, נספחת הספרות במכון הצרפתי, המתמידים לתמוך בכתב העת ומסייעים לנו מאוד בפרסומו.

תודה מקרב לב לדורית שילה, יו"ר עמותת "הו!", שריכזה את הפקת הגיליון וסייעה לנו להתוות את דרכו החדשה של כתב העת; ליאיר דברת, העורך את עמוד הפייסבוק של "הו!"; למתן מרידור, ירון פישמן, לי ממן ועמרי לבנת, שהתגייסו לסייע בארגון אירועי "הו!" וגיוס הכספים; לשלמה יניב, רואה חשבון ואיש ספר; לדור כהן, המעצב הגרפי המסור; ולעמית ישראלי גלעד ואירית ארב שהתקינו את הגיליון לדפוס והגיהו אותו; לעודד אסנר, שסייע בהגהת הניקוד; ותודה מיוחדת לרועי חן, שבלי עצותיו הטובות וסיועו הנמרץ גיליון המחזות לא היה יוצא מן הכוח אל הפועל.

כתבי יד אפשר לשלוח במייל לכתובת ho.poetry@gmail.com. אתם מוזמנים גם לעמוד הפייסבוק שלנו, שכתובתו: www.facebook.com/ho.literary.mag.

ד"מ